

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка

Кафедра педагогіки та психології



РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність 053 Психологія

освітньо-професійна програма Психологія

Робоча програма навчальної дисципліни «Загальна психологія» для студентів, які навчаються за спеціальністю 053 Психологія. Кременець, 2021 р. 39 с.

Розробник:

Боднар М. Б., доцент кафедри педагогіки та психології, кандидат психологічних наук, доцент

Ярошук М.В., старший викладач кафедри педагогіки та психології, кандидат психологічних наук

Робочу програму навчальної дисципліни схвалено на засіданні кафедри педагогіки та психології.

Протокол від 31.08.2021 року № 1.

Завідувач кафедрою



В. В. Терпелюк

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 12	Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки	Нормативна	
	Спеціальність: 053 Психологія		
Модулів – 1	Освітньо-професійна програма: Психологія Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Курс:	
Змістових модулів – 5		I	I
Загальна кількість годин – 360		Семестр	
		I, II	I, II
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 6,1		Лекції	
		64 год.	10 год.
		Практичні	
		64 год.	14 год.
		Лабораторні	
		12 год.	16 год.
	Самостійна робота		
	220 год.	320 год.	
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 39 % / 61 %;

для заочної форми навчання – 11 % / 89 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання курсу навчальної дисципліни «Загальна психологія» – ознайомлення студентів із основними поняттями, положеннями, законами та актуальними проблемами загальної психології, а також формування умінь використовувати відповідну обізнаність як фундамент у подальшій практичній діяльності.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни «Загальна психологія» є:

- аналіз базових категорій та понять сучасної психології в їх системному взаємозв'язку;
- розгляд основних форм вияву психічних явищ у їх цілісності;
- ознайомлення з класичними та сучасними концепціями особистості, її соціально-психологічної сфери, пізнавальних та емоційно-вольових процесів, індивідуально-типологічних особливостей;
- характеристика основних закономірностей, механізмів, законів функціонування різних сфер психічної активності особистості;
- розкриття значення психологічних знань у різних видах діяльності людини, в тому числі, професійної;
- озброєння загальною методологією, базовими методами та конкретними психологічними методиками вивчення особистості, її когнітивних, емоційно-вольових, індивідуально-особистісних особливостей;
- стимулювання самопізнання й самовиховання у контексті завдань формування професійно-важливих якостей психолога.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен оволодіти такими **компетентностями:**

<p>Загальні компетентності</p>	<p>ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.</p> <p>ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії, здатність до толерантної поведінки.</p> <p>ЗК9. Здатність працювати в команді.</p> <p>ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК13. Здатність розуміти, висловлювати та інтерпретувати поняття, факти, думки, почуття як усно, так і письмово, слухати, говорити, читати та писати</p>
---------------------------------------	--

	державною мовою у відповідних соціальних та культурних контекстах.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	<p>СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології, розуміти походження психічних розладів і психологічних проблем.</p> <p>СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.</p> <p>СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.</p> <p>СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.</p> <p>СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.</p> <p>СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.</p>
Програмні результати навчання	<p>ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.</p> <p>ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.</p> <p>ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т. ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.</p> <p>ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.</p> <p>ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.</p> <p>ПР8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.</p> <p>ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.</p> <p>ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.</p>

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Вступ у психологію та історію психології

Тема 1. Предмет психології як науки.

Психологія у загальній системі соціальних наук. Об'єкт, предмет психології та її завдання. Загальне поняття про психіку. Структура психічних явищ: психічні процеси, стани, властивості. Взаємозв'язок психології з іншими галузями знання: гуманітарними, природничими, медичними та ін.. Основні галузі психології: теоретичні, науково-прикладні та практична психологія. Основні принципи сучасної психології: відображення, детермінізму, активності, системності, єдності свідомості та діяльності й ін.

Тема 2. Методи сучасної психології.

Основні етапи наукового дослідження. Поняття про методологію, метод і методику наукового дослідження. Основні вимоги до методів психології: валідності, надійності, точності. Класифікація методів психологічного дослідження. Організаційні методи: загальна характеристика. Основні емпіричні методи психологічного дослідження: спостереження та експеримент. Види спостереження, експерименту. Додаткові методи: опитування, тестування, аналіз процесу та продуктів діяльності, метод експертних оцінок. Кількісна та якісна обробка результатів дослідження: загальна характеристика.

Тема 3. Філогенез психіки та антропогенез.

Відображення та розвиток його форм у живій та неживій природі. Мозок і психіка. Стадії та рівні філогенезу психіки (за О. М. Леонтьєвим і К. Е. Фабрі). Рефлекторна природа психічного відображення. Безумовні й умовні рефлекси. Характеристика базових форм психічної активності: інстинктивна, регульована навичками, інтелектуальна поведінка. Функціональні блоки мозку людини (за О. М. Лурією). Кора головного мозку та її основні зони. Поява й розвиток свідомості в антропогенезі. Свідоме, несвідоме, надсвідоме у психічній діяльності людини.

Тема 4. Основні етапи розвитку психології.

Характеристика передумов виникнення психології. Донауковий (філофський) етап становлення психології в період Античності, Середньовіччя, Нового Часу: загальна характеристика.

Науковий етап розвитку психології. Лабораторні експерименти В. Вундта та його учнів. Криза психологічної науки на рубежі XIX-XX ст., її причини та наслідки. Основні напрями психології: психодинамічний, біхевіористичний, гуманістичний, гештальтпсихологія, когнітивна психологія, трансперсональна психологія та ін. Становлення і розвиток української психологічної думки. Основні тенденції та напрямки досліджень сучасної психології.

Змістовий модуль 2

Когнітивні психічні процеси

Тема 5. Увага.

Поняття про увагу. Теорії уваги. Класифікації уваги та характеристика окремих її видів: за спрямованістю, за формою контролю. Властивості уваги: зосередженість, стійкість, переключуваність, розподіл, обсяг. Уважність як властивість, її формування. Фактори, які сприяють привертанню і підтриманню уваги.

Тема 6. Відчуття.

Поняття про відчуття. Фізіологічна основа відчуттів. Класифікації відчуттів та характеристика окремих їх видів: за модальністю, за місцем розташування рецепторів. Основні властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, локалізація подразника. Загальні закономірності відчуттів: пороги чутливості, адаптація, взаємодія, сенсibiliзація, контраст, синестезія. Компенсаторні можливості відчуттів.

Тема 7. Сприймання.

Поняття про сприйняття. Фізіологічна основа сприймання. Класифікації сприйняття та характеристика окремих його видів: за модальністю, за основними формами існування матерії. Властивості сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, осмисленість, вибірковість, апперцепція. Ілюзії сприймання та їх характеристика. Спостереження і спостережливість, формування спостережливості.

Тема 8. Пам'ять.

Поняття про пам'ять. Теорії пам'яті. Класифікації пам'яті та характеристика окремих її видів: за змістом, за тривалістю, за формою контролю. Процеси пам'яті: запам'ятовування, зберігання, відтворення, забування. Чинники успішного збереження та відтворення. Основні прийоми пригадування. Індивідуальні особливості пам'яті.

Тема 9. Мислення та мовлення.

Поняття про мислення. Теорії мислення. Основні операції мислення: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, класифікація, систематизація. Форми мислення: поняття, судження (міркування), умовивід (індукція, дедукція, аналогія). Класифікації мислення та характеристика окремих його видів: за змістом, за мірою усвідомленості й розгорнутості. Індивідуальні особливості мислення.

Поняття про мову та мовлення. Основні теорії мови й мовлення. Семіотичний трикутник («знак – значення – смисл»). Види мовлення. Індивідуальні особливості мовлення. Взаємозв'язок мислення й мовлення.

Тема 10. Уява.

Поняття про уяву. Теорії уяви. Взаємозв'язок уяви з іншими когнітивними процесами. Класифікації уяви та характеристика окремих її видів: за змістом, за формою контролю. Мрія як особливий вид уяви. Способи створення образів уяви: аглютинація, аналогія, гіперболізація, літота, акцентування, схематизація, типізація. Індивідуальні особливості уяви. Уява, креативність і творчість. Методи стимулювання творчої уяви та креативності: брейнстормінг, синектика.

Змістовий модуль 3

Особистість в діяльності та спілкуванні

Тема 11. Психологія особистості.

Поняття про особистість. Співвідношення понять «людина», «особистість», «індивід», «індивідуальність». Основні теорії особистості: психоаналітичні, біхевіористичні, гуманістичні, когнітивні, гештальттеорії. Структура і формування особистості в різних теоріях. Спрямованість особистості (потреби, мотиви, інтереси, цінності, ідеали, переконання). Мотиви та мотивація. Теорії мотивації. Самосвідомість: «Я-концепція», самооцінка та рівень домагань особистості, чинники їх формування.

Тема 12. Психологія діяльності.

Поняття про діяльність. Мета й мотиви діяльності. Концепції діяльності (С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв). Структура діяльності (рухи, дії, операції). Види дій: внутрішні та зовнішні. Інтеріоризація та екстеріоризація. Засоби діяльності: знання, уміння (елементарні уміння та уміння-майстерність), навички. Перенесення та інтерференція навичок. Звички. Основні різновиди діяльності (ігрова, учбова, праця).

Тема 13. Психологія спілкування.

Поняття про спілкування. Функції спілкування: комунікативна, інтерактивна, перцептивна. Основні ефекти соціальної перцепції. Різновиди спілкування. Засоби спілкування: вербальна й невербальна комунікація. Індивідуальні особливості спілкування.

Тема 14. Психологія соціальної групи.

Поняття про групи. Класифікація груп. Конформізм і нонконформізм. Лідерство та керівництво: основні ознаки та відмінності. Стили керівництва (лідерства). Міжособистісні стосунки у групах. Психологічна сумісність і конфлікт. Соціально-психологічний клімат групи. Методи дослідження взаємовідносин у групі: соціометрія та референтометрія.

Змістовий модуль 4

Регулятивна сфера психіки особистості

Тема 15. Почуття та емоції.

Поняття про почуття та емоції. Теорії емоцій. Класифікації емоцій та почуттів і характеристика окремих їх видів. Форми переживання емоцій та

почуттів: афект, настрій, пристрасть, стрес, фрустрація. Індивідуальні особливості емоційно-почуттєвої сфери особистості.

Тема 16. Воля.

Поняття про волю. Спонукальна та гальмівна функції волі. Фази складної вольової дії. Вольове зусилля. Локус контролю: екстернальний та інтернальний. Вольові якості особистості. Емоційно-вольова саморегуляція особистості: основні чинники та прийоми.

Змістовий модуль 5

Індивідуально-психологічні особливості особистості

Тема 17. Темперамент.

Поняття про темперамент. Теорії темпераменту. Властивості темпераменту: сенситивність, реактивність, пластичність, ригідність, резистентність, інтро- та екстравертність. Психологічна характеристика класичних типів темпераменту: холеричного, сангвінічного, флегматичного, меланхолічного. Позитивні та негативні сторони кожного типу темпераменту, їх врахування в діяльності людини.

Тема 18. Характер.

Поняття про характер. Теорії характеру. Акцентуації рис характеру (за А. Є. Лічко). Структура характеру та основні риси типового характеру. Чинники формування характеру особистості. Взаємодія характеру та темпераменту.

Тема 19. Здібності.

Поняття про здібності. Задатки як природні передумови розвитку й формування здібностей. Класифікації здібностей та характеристика окремих їх видів. Рівні розвитку здібностей: обдарованість, талант, геніальність. Здібності та інтелект особистості. Види інтелекту.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	лаб	с.р.		л	п	лаб	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1										
Змістовий модуль 1. Вступ у психологію та історію психології										
Тема 1	20	4	4	-	12	18	1	1	-	16
Тема 2	20	4	4	-	12	17	1	1	-	15
Тема 3	14	2	2	-	10	13	-	-	-	13
Тема 4	16	2	2	-	12	15	-	1	-	14
Разом за змістовим модулем 1	70	12	12	-	46	63	2	3	-	58
Змістовий модуль 2. Когнітивні психічні процеси										
Тема 5	16	2	2	2	10	16	-	-	4	12

Тема 6	16	2	2	-	12	20	1	1	-	18
Тема 7	20	4	4	-	12	18	-	-	-	18
Тема 8	18	2	4	-	12	12	1	1	-	10
Тема 9	18	4	2	-	12	19	-	1	-	18
Тема 10	16	2	2	-	12	18	-	-	-	18
Разом за змістовим модулем 2	104	16	16	2	70	103	2	3	4	94
Змістовий модуль 3. Особистість в діяльності та спілкуванні										
Тема 11	22	4	4	2	12	18	1	1	2	14
Тема 12	20	4	4	-	12	30	1	1	-	28
Тема 13	22	4	4	2	12	28	-	-	2	26
Тема 14	20	4	4	-	14	15	-	1	-	14
Разом за змістовим модулем 3	84	16	16	4	48	91	2	3	4	82
Змістовий модуль 4. Регулятивна сфера психіки особистості										
Тема 15	20	4	4	2	10	24	1	1	2	20
Тема 16	18	4	4	-	10	20	1	1	-	18
Разом за змістовим модулем 4	38	8	8	2	20	44	2	2	2	38
Змістовий модуль 5. Індивідуально-психологічні особливості особистості										
Тема 17	22	4	4	2	12	21	1	1	2	17
Тема 18	22	4	4	2	12	15	1	1	2	11
Тема 19	20	4	4	-	12	23	-	1	2	20
Разом за змістовим модулем 5	64	12	12	4	36	59	2	3	6	48
Усього годин	360	64	64	12	220	360	10	14	16	320

5. Темы практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Сучасна психологія як наука	4	1
2	Методи сучасної психології	4	1
3	Психіка, мозок та антропогенез	2	-
4	Стисла історія становлення психології	2	1
5	Увага	2	-
6	Відчуття	2	1
7	Сприйняття	4	-

8	Пам'ять	4	1
9	Мислення й мовлення	2	1
10	Уява	2	-
11	Психологія особистості	4	1
12	Психологія діяльності	4	1
13	Психологія спілкування	4	-
14	Психологія соціальної групи	4	1
15	Психологія емоційно-почутевої сфери	4	1
16	Психологія волі	4	1
17	Темперамент	4	1
18	Характер	4	1
19	Здібності	4	1
Разом		64	14

Семінарське заняття № 1
ТЕМА: Сучасна психологія як наука

Питання для обговорення:

1. Об'єкт, предмет і завдання психології як науки.
2. Значення психологічних знань.
3. Місце сучасної психології у системі наукового знання.
4. Основні принципи сучасної психології як науки.
5. Психічні явища. Відмінності між психічними процесами, психічними станами та психічними властивостями.
6. Теоретичні та науково-прикладні галузі психології.

Семінарське заняття № 2
ТЕМА: Методи сучасної психології

Питання для обговорення:

1. Основні етапи науково-психологічного дослідження.
2. Основні вимоги до методів і методик психології як науки.
3. Організаційні методи, інтерпретаційні методи й методи обробки даних (за Б. Г. Ананьєвим).
4. Основні емпіричні методи: спостереження та експеримент (переваги та недоліки кожного з них).
5. Додаткові емпіричні методи: тестування, опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), аналіз процесу і продуктів діяльності, метод експертних оцінок (переваги та недоліки кожного з них).
6. Методи активного впливу на особистість: психологічне консультування, психологічна корекція, психотренінг і психотерапія.

Семінарське заняття № 3
ТЕМА: Психіка, мозок та антропогенез
Питання для обговорення:

1. Загальні відомості про нервову систему. Структура головного мозку людини.
2. Нейрон як основна структурно-функціональна одиниця нервової системи.
3. Рефлекторна діяльність мозку. Вища і нижча нервова діяльність.
4. Особливості функціонування I та II сигнальних систем.
5. Функціональна асиметрія кори великих півкуль головного мозку (функції лівої та правої півкуль).
6. Відмінності між подразливістю і чутливістю як формами відображення.
7. Стадії розвитку психіки у філогенезі (за О. М. Леонтьєвим – К. Е. Фабрі): стадія елементарної сенсорної психіки, стадія перцептивної психіки, стадія інтелектуальної поведінки.
8. Основні форми поведінки: інстинктивна поведінка, регульована навичками, інтелектуальна поведінка.
9. Рівні функціонування психіки: свідомість, підсвідомість (несвідоме), надсвідомість. Характеристика свідомості.

Семінарське заняття № 4
ТЕМА: Стисла історія становлення психології
Питання для обговорення:

1. Характеристика передумов виникнення психології як науки.
2. Донауковий (філософський) етап становлення психології.
3. Передумови відокремлення психології в самостійну наукову галузь (кін. XVIII – поч. XIX ст.).
4. Науковий етап розвитку психології. Криза психологічної науки на рубежі XIX-XX ст., її причини та наслідки.
5. Основні напрями психології: психодинамічний напрям, біхевіористичний напрям, гештальтпсихологія, гуманістичний напрям, когнітивний напрям, трансперсональна психологія.
6. Становлення і розвиток української психологічної думки.

Семінарське заняття № 5
ТЕМА: Увага
Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика уваги.
2. Фізіологічне підґрунтя уваги.
3. Наукові теорії уваги.
4. Основні різновиди уваги.
5. Характеристика властивостей уваги.
6. Значення уваги в житті та діяльності людини.
7. Способи підтримання уваги й формування уважності як властивості.

Семінарське заняття № 6**ТЕМА: Відчуття****Питання для обговорення:**

1. Загальна характеристика когнітивної сфери психіки.
2. Відчуття як сенсорна функція.
3. Фізіологічне обґрунтування сенсорних процесів.
4. Класифікації відчуттів.
5. Основні властивості відчуттів.
6. Значення відчуттів у житті та діяльності людини.
7. Психофізіологічні засади розвитку відчуттів.

Семінарське заняття № 7**ТЕМА: Сприйняття****Питання для обговорення:**

1. Сприйняття як перцептивна функція.
2. Фізіологічне обґрунтування перцептивних процесів.
3. Класифікації сприйнятів.
4. Основні властивості сприймання.
5. Значення сприйнятів у житті та діяльності людини.
6. Ілюзії у сприйманні та їх врахування в діяльності людини.

Семінарське заняття № 8**ТЕМА: Пам'ять****Питання для обговорення:**

1. Пам'ять як особистісне підґрунтя.
2. Основні теорії пам'яті.
3. Процеси пам'яті: запам'ятовування, збереження, відтворення, забування.
4. Різновиди відтворення: впізнавання, згадування, пригадування.
5. Види пам'яті.
6. Індивідуальні властивості пам'яті: швидкість, точність, міцність, готовність.
7. Значення пам'яті в діяльності людини.

Семінарське заняття № 9**ТЕМА: Мислення й мовлення****Питання для обговорення:**

1. Інтелект та мислення.
2. Теорії мислення.
3. Основні операції мислення.
4. Класифікації мислення.
5. Індивідуальні властивості мислення.
6. Мова й мовлення.
7. Теорії мови й мовлення.
8. Види мовлення.
9. Індивідуальні властивості мовлення.

Семінарське заняття № 10

ТЕМА: Уява

Питання для обговорення:

1. Уява та її взаємодія з іншими когнітивними процесами.
2. Процеси створення образів уяви: аглютинація, аналогія, гіперболізація, схематизація, акцентування, типізація.
3. Класифікації уяви.
4. Мрія як особливий вид уяви.
5. Сновидіння як форма уяви.
6. Індивідуальні особливості уяви.

Семінарське заняття № 11

ТЕМА: Психологія особистості

Питання для обговорення:

1. Поняття особистості. Людина, індивід, особистість, індивідуальність.
2. Особистість як об'єкт і суб'єкт соціальної взаємодії.
3. Природа особистості в психологічних теоріях (О.Ф.Лазурський, З.Фрейд, К.Юнг, А.Адлер, К.Хорні, Е.Фромм, Г.Салліван, К.Роджерс, А.Маслоу, Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонтьєв, К.К.Платонов, Т.М.Титаренко).
4. Склад і структура особистості:
 - спрямованість особистості, що визначає її активність і діяльність;
 - індивідуально-психофізіологічні властивості особистості (статеві, вікові особливості, патологічні зміни);
 - соціально-психофізіологічна характеристика особистості (психічні процеси, стани, властивості);
 - соціально-генетичний аспект особистості (задатки, здібності, досвід людини).

Семінарське заняття № 12

ТЕМА: Психологія діяльності

Питання для обговорення:

1. Поняття про діяльність. Мета і мотивація діяльності.
2. Структура діяльності. Засоби діяльності, процес її засвоєння: (поняття про вміння; поняття про навички; умови формування вмінь і навичок).
3. Основні різновиди діяльності.

Семінарське заняття № 13

ТЕМА: Психологія спілкування

Питання для обговорення:

1. Поняття про спілкування. Засоби спілкування в психічному розвитку людини. Вербальні та невербальні засоби спілкування, їхня роль у діяльності вчителя.
2. Фізіологічні механізми мовної діяльності. Основні функції спілкування.
3. Механізми пізнання людини людиною: ідентифікація; рефлексія; причинова інтерпретація.
4. Класифікація видів спілкування.
5. Ефективність та стилі спілкування.

Семінарське заняття № 14

ТЕМА: Психологія соціальної групи

Питання для обговорення:

1. Поняття про групу як об'єднання людей. Відмінні риси «групи» та «колективу». Характеристики груп.
2. Поняття конформізму як певної поведінки людини.
3. Лідер – авторитет групи: офіційні лідери; неформальні лідери.
4. Сумісність як оптимальне поєднання якостей людей:
5. Конфлікт. Види конфлікту.
6. Дослідження міжособистісних стосунків у групі за допомогою методу соціометрії (Дж. Морено).
7. Поняття особистості. Людина, індивід, особистість, індивідуальність. Особистість як об'єкт і суб'єкт соціальної взаємодії.
8. Природа особистості в психологічних теоріях (О.Ф.Лазурський, З.Фрейд, К.Юнг, А.Адлер, К.Хорні, Е.Фромм, Г.Салліван, К.Роджерс, А.Маслоу, Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонтьєв, К.К.Платонов, Т.М.Титаренко).
9. Склад і структура особистості:
10. Свідоме і несвідоме у структурі особистості. Самосвідомість, самооцінка, самоповага, рівень домагань.
11. Формування та розвиток особистості.

Семінарське заняття № 15

ТЕМА: Психологія емоційно-почуттєвої сфери

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика емоцій та почуттів. Фізіологічні основи емоцій та почуттів.
2. Класифікація почуттів та емоцій.
3. Особливості вираження емоцій та почуттів: зовнішні; внутрішні.
4. Полярність як властивість емоцій і почуттів. Негативні та позитивні почуття і емоції.
5. Форми переживання емоцій та почуттів: настрій; афект; стрес; фрустрація; пристрасть.

Семінарське заняття № 16

ТЕМА: Психологія волі

Питання для обговорення:

1. Воля як діяльний бік розуму і морального почуття. Різновиди вольових дій.
2. Види вольової діяльності: проста; складна. Основні структурні компоненти складної вольової дії.
3. Головні властивості волі: цілеспрямованість; самостійність; ініціативність; витримка; здатність опановувати себе; наполегливість; рішучість.
4. Поняття «сили волі». Причини і подолання слабкої волі.

Семінарське заняття № 17

ТЕМА: Темперамент

Питання для обговорення:

1. Поняття про темперамент.
2. Історія розвитку та становлення вчення про темперамент.
3. Фізіологічна характеристика темпераменту та характеристика основних типів нервової системи за І.П.Павловим.
4. Психологічні особливості та властивості типів темпераменту (холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік).
5. Особистість і темперамент: проблеми виховання і навчання.
6. Вплив темпераменту на індивідуальний стиль діяльності людини.
7. Темперамент як основа для формування певних особистісних рис людини (вразливість, емоційність, тривожність, імпульсивність тощо).

Семінарське заняття № 18

ТЕМА: Характер

Питання для обговорення:

1. Поняття про характер. Природні і соціальні передумови формування характеру.
2. Структура та характеристика провідних рис характеру людини.
3. Основні типи акцентуацій рис характеру.
4. Вікові особливості та основні умови і механізми формування характеру.
5. Характер, поведінка й учбова діяльність учня.

Семінарське заняття № 19

ТЕМА: Здібності та задатки

Питання для обговорення:

1. Поняття про здібності. Природні і соціальні передумови здібностей.
2. Фізіологічні основи здібностей.
3. Структура та види здібностей.

4. Формування та розвиток здібностей.
5. Співвідношення та якісна характеристика понять: геніальність, обдарованість, талант і майстерність.
6. Природа індивідуальних психологічних відмінностей людей за здібностями.
7. Умови та передумови формування людських здібностей.
8. Співвідношення здібностей і задатків людини.

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Діагностика властивостей уваги	2	2
2.	Робота студентів на виявлення здатності виділення суттєвих ознак	2	2
3.	Дослідження властивостей темпераменту	2	4
4.	Дослідження схильності до ризику	2	4
5.	Дослідження аналітичності мислення	4	4
Разом		12	16

Лабораторне заняття 1

Тема: Діагностика властивостей уваги

Мета: узагальнення, систематизація, поглиблення, закріплення отриманих теоретичних знань із теми «Увага»; формування умінь застосовувати отримані теоретичні психологічні знання на практиці; розвиток початкових умінь у студентів, пов'язаних із плануванням дослідження, статистичного аналізу даних; вироблення таких професійно значущих якостей, як самостійність, відповідальність, точність, творча ініціатива.

Матеріали та обладнання: бланки спеціальних психодіагностичних методик

Хід роботи:

1. Стисле повторення теоретичного матеріалу про увагу та її властивості: концентрованість, об'єм, стійкість, переключуваність.
2. Отримання й ознайомлення зі спеціальними психодіагностичними бланками.
3. Психодіагностика властивостей уваги на вибір (згідно з інструкцією):
 - а) концентрованості (зосередженості) уваги,
 - б) об'єму уваги,
 - в) стійкості уваги,
 - г) переключуваності уваги
4. Співставлення отриманих результатів із ключем та із даними інших студентів.
5. Опис отриманих результатів із відповідними рекомендаціями щодо індивідуального розвитку властивостей уваги.
6. Підбиття підсумків.

Контрольні питання:

1. Що таке увага та яке її значення у психічному житті людини?
2. Взаємозв'язок уваги з когнітивними психічними процесами.
3. Концентрованість уваги: діагностика та розвиток.
4. Об'єм уваги: діагностика та розвиток.
5. Стійкість уваги: діагностика та розвиток.
6. Переключуваність уваги: діагностика та розвиток.

Лабораторна робота № 2**Тема: Робота студентів на виявлення здатності виділення суттєвих ознак**

Мета дослідження: визначити здатність відокремлювати суттєві ознаки предметів та явищ від несуттєвих та другорядних.

Матеріали та обладнання: виготовити бланк, ручка.

Процедура дослідження**Інструкція.**

У кожному рядку Ви знайдете одне слово, яке стоїть перед дужками і далі – п'ять слів в дужках. Всі слова, які знаходяться в дужках, мають якесь відношення до того, що стоїть перед дужками. Виберіть тільки два, які мають найбільше відношення до слова, і підкресліть їх. Слова в завданнях підібрані таким чином, що досліджуваний повинен продемонструвати свою здатність вловити абстрактне значення тих чи інших понять і відмовитись від більш легкого, але неправильного способу вирішення, при якому замість суттєвих виділяють окремі, конкретно–ситуаційні ознаки.

Тестові завдання

1. Сад (рослини, садівник, пес, паркан, земля).
2. Ріка (берег, риба, рибалка, намула, вода).
3. Місто (автомобіль, будівля, натовп, вулиця, велосипед).
4. Хлів (сіновал, кінь, дах, скотина, стіни).
5. Куб (кути, креслення, сторона, камінь, дерево).
6. Ділення (клас, ділене, олівець, дільник, папір).
7. Перстень (діаметр, алмаз, прохання, округлість, штамп).
8. Читання (очі, книга, картина, друг, слово).
9. Газета (правда, додатки, телеграми, папір, редактор).
10. Гра (карти, гравці, штрафи, покарання, правила).
11. Війна (аероплан, танк, битва, автомати, солдати).

результатів

Результати варто обговорити з досліджуваним, в'яснити, чи наполягає він на своїх неправильних відповідях, і чим пояснює свій вибір. Перевірте, правильність відповідей за ключем.

Лабораторна робота № 3**Тема: Дослідження властивостей темпераменту**

Мета дослідження: визначення рівнів ергічності, пластичності, темпу та емоційності як властивостей темпераменту.

Матеріали та обладнання: тест-опитувальник В. М. Русалова, складений із 105 запитань, бланк для відповідей, ручка.

Процедура дослідження

Дослідження властивостей темпераменту за допомогою тесту-опитувальника можна здійснити як з одним досліджуваним, так і з групою. Під час роботи із групою кожного належить забезпечити тестом-опитувальником та бланком для відповідей. До завдання експериментатора входить забезпечення умов самостійності відповідей досліджуваних і читання інструкцій.

Інструкція досліджуваному: “Вам запропоновано дати відповідь на 105 запитань. Запитання спрямовано на з’ясування Вашого звичного способу поведінки. Намагайтеся пригадати типові ситуації і дайте першу-ліпшу відповідь, яка спаде Вам на думку. Відповідайте швидко і точно. Пам’ятайте, нема “гарних” чи “поганих” відповідей. Якщо Ви обрали відповідь “Так”, топоставте хрестик (чи галочку) у графі “Так” на бланку для відповідей біля відповідного номера запитання. Якщо Ви обрали відповідь “Ні”, поставте хрестик (чи галочку) відповідно у графі “Ні”.

Опитувальник

1. Чи рухлива Ви людина?
2. Чи завжди Ви можете відразу, без окремих роздумів, включитися у розмову?
3. Чи надаєте Ви перевагу самоті порівняно з великою компанією?
4. Чи відчуваєте Ви постійну потребу діяльності?
5. Ваша мова звичайно повільна і некваплива?
6. Чи вразлива Ви людина?
7. Чи часто Ви не можете заснути через те, що посперечались із друзями?
8. Ви завжди бажаєте займатися у вільний час чим-небудь?
9. Чи часто Ваша мова передує Вашій думці під час розмови з іншими людьми?
10. Чи дратує Вас швидка мова співрозмовника?
11. Чи почувалися б Ви нещасною людиною, коли б на тривалий час Вас було позбавлено можливості спілкуватися з людьми?
12. Ви коли-небудь запізнювалися на побачення чи на роботу?
13. Чи подобається Вам швидко бігати?
14. Чи дуже Ви хвилюєтеся через розлад у роботі?
15. Чи легко Вам виконувати роботу, яка вимагає тривалої уваги та великої зосередженості?
16. Чи важко Вам говорити дуже швидко?
17. Чи часто Ви відчуваєте занепокоєння, що виконали роботу не так, як треба?
18. Чи часто Ваші думки перескакують з однієї на іншу під час розмови?
19. Чи подобаються Вам ігри, які вимагають швидкості та спритності?
20. Чи легко Ви можете знайти інші варіанти вирішення відомого завдання?
21. Чи зазнаєте Ви почуття неспокою, що Вас неправильно зрозуміли під час розмови?

22. Чи охоче Ви виконуєте складну, відповідальну роботу?
23. Чи буває, що Ви говорите про речі, на яких не розумієтеся?
24. Чи легко Ви сприймаєте швидку мову?
25. Чи легко Вам виконувати одночасно дуже багато справ?
26. Чи виникають у Вас конфлікти з друзями через те, що Ви сказали їм щось, не обміркувавши?
27. Чи надаєте Ви перевагу неважким справам, які не вимагають від Вас багато енергії?
28. Чи легко Ви засмучуєтеся, коли виявляєте незначні недоліки у своїй роботі?
29. Чи любляете Ви сидячу роботу?
30. Чи легко Вам спілкуватися з різними людьми.
31. Ви завжди надаєте перевагу роздуму, зважуєте всі “за” і “проти” і тільки тоді висловлюєте свою думку?
32. Чи всі Ваші звички гарні та бажані?
33. Чи швидкий у Вас рух рук?
34. Ви завжди мовчите і не контактуєте, коли перебуваєте в товаристві малознайомих людей?
35. Чи легко Вам переключатися з одного варіанту вирішення завдання на інший?
36. Чи схильні Ви іноді перебільшувати у своїй уяві негативне ставлення близьких Вам людей?
37. Ви говірка людина?
38. Вам звичайно легко виконувати справу, яка вимагає миттєвої реакції?
39. Ви звичайно говорите повільно, без запинки?
40. Чи хвилюють Вас побоювання, що Ви не можете виконати якусь роботу?
41. Чи легко Ви ображаєтеся, коли близькі люди вказують на Ваші особисті недоліки?
42. Чи відчуваєте Ви потяг до напруженої, відповідальної діяльності?
43. Чи вважаєте Ви свої рухи повільними і неквапливими?
44. Чи бувають у Вас думки, які б Ви хотіли приховати від інших?
45. Чи можете Ви без тривалих роздумів задати делікатне запитання іншій людині?
46. Чи подобаються Вам швидкі рухи?
47. Чи легко Ви генеруєте нові ідеї?
48. Чи хвилюєтеся Ви перед відповідальною розмовою?
49. Чи можна сказати, що Ви швидко виконуєте доручену Вам справу?
50. Чи подобається Вам братися за велику справу самостійно?
51. Чи багата у Вас міміка під час розмови?
52. Якщо Ви пообіцяли що-небудь зробити, то чи завжди Ви виконуєте обіцяне, незалежно від того, зручно Вам це чи ні?
53. Чи ображаєтеся Ви через те, що люди, які Вас оточують, поведуться з Вами значно гірше, ніж це може бути?
54. Ви звичайно віддаєте перевагу виконанню одночасно тільки однієї операції?

55. Чи подобаються Вам ігри, які відбуваються у швидкому темпі?
56. Чи багато у Вашій мові тривалих пауз?
57. Чи легко Вам внести пожвавлення до компанії?
58. Чи відчуваєте Ви звичайно в собі надлишок сил, бажаючи зайнятися якою-небудь важкою справою?
59. Вам звичайно важко переключити увагу з однієї справи на іншу?
60. Чи буває так, що у Вас на тривалий час псується настрій через те, що зірвано заплановану справу?
61. Чи часто Ви не можете заснути через те, що щось негаразд у справах, пов'язаних з роботою?
62. Чи подобається Вам бути у великій компанії?
63. Чи хвилюєтеся Ви, коли з'ясовуєте стосунки з друзями?
64. Чи відчуваєте Ви потребу в роботі, яка потребує повної віддачі?
65. Чи втрачаєте Ви іноді самовладання, чи обурюєтеся?
66. Чи здатні Ви вирішувати багато справ одночасно?
67. Чи почуваетесь Ви вільно у великій компанії?
68. Чи часто Ви висловлюєте своє перше враження, не обміркувавши все як слід?
69. Чи непокоїть Вас почуття невпевненості в процесі виконання роботи?
70. Чи повільні Ваші рухи, коли Ви майструєте що-небудь?
71. Чи легко Ви переключаєтеся з однієї роботи на іншу?
72. Чи швидко Ви читаєте вголос?
73. Чи Ви іноді розпускаєте плітки?
74. Ви мовчазні, коли перебуваєте в колі друзів?
75. Чи маєте Ви потребу в таких людях, які могли б Вас підбадьорити, розрадити?
76. Чи охоче Ви виконуєте багато всіляких доручень одночасно?
77. Чи охоче Ви виконуєте роботу в швидкому темпі?
78. Чи у вільний час Ви звичайно відчуваєте потяг до спілкування з людьми?
79. Чи часто у Вас безсоння через невдачі на роботі?
80. Чи тремтять у Вас іноді руки під час сварки?
81. Чи довго Ви подумки готуєтеся перед тим, як висловитися?
82. Чи є серед Ваших знайомих люди, які Вам не подобаються?
83. Чи Ви звичайно надаєте перевагу легкій роботі?
84. Чи легко Ви ображаєтеся через дрібниці під час розмови?
85. Чи Ви звичайно першим у компанії вирішуєте почати розмову?
86. Чи відчуваєте Ви потяг до людей?
87. Чи схильні Ви спочатку все обміркувати і лише потім говорити?
88. Чи часто Ви хвилюєтеся з приводу своєї роботи?
89. Чи завжди Ви платили б за перевезення багажу в транспорті, якби не побоювалися перевірки?
90. Чи тримаєтеся Ви на вечірках або в компанії відокремлено?
91. Чи схильні Ви перебільшувати у власній уяві невдачі, пов'язані з роботою?
92. Чи подобається Вам швидко говорити?

93. Чи легко Вам утриматися від висловлення ідеї, яка негадано у Вас виникла?

94. Чи надаєте Ви перевагу повільній роботі?

95. Чи хвилюєтеся Ви через найдрібніші негаразди в роботі?

96. Ви надаєте перевагу повільній, спокійній розмові?

97. Чи часто хвилюєтеся через помилки в роботі, які Ви зробили?

98. Чи здатні Ви виконувати тривалу роботу?

99. Чи можете Ви, не довго думаючи, звернутися з проханням до іншої людини?

100. Чи часто Вас непокоїть почуття невпевненості в собі?

101. Чи легко Ви беретеся за виконання нових завдань?

102. Чи стомлюєтеся Ви, коли доводиться довго говорити?

103. Чи надаєте Ви перевагу роботі без напруження?

104. Чи подобається Вам різноманітна робота, яка потребує переключення уваги?

105. Чи подобається Вам тривалий час бути на самоті?

Бланк відповідей

№ питання	Відповідь		№ питання	Відповідь		№ питання	Відповідь	
	Так	Ні		Так	Ні		Так	Ні
1			36			71		
2			37			72		
3			38			73		
4			39			74		
5			40			75		
6			41			76		
7			42			77		
8			43			78		
9			44			79		
10			45			80		
11			46			81		
12			47			82		
13			48			83		
14			49			84		
15			50			85		
16			51			86		
17			52			87		
18			53			88		
19			54			89		
20			55			90		
21			56			91		
22			57			92		
23			58			93		
24			59			94		

25			60			95		
26			61			96		
27			62			97		
28			63			98		
29			64			99		
30			65			100		
31			66			101		
32			67			102		
33			68			103		
34			69			104		
35			70			105		

Обробка результатів

Мета обробки результатів – обчислення ряду показників властивостей темпераменту: ергічності, соціальної ергічності, пластичності, соціальної пластичності, темпу, емоційності, соціальної емоційності і контролю з питань на соціальну бажаність. Величини показників підраховуються за кількістю збігань з відповідями “Так” чи “Ні”, які подано в ключі.

Аналіз результатів Відповіді на даний тест-опитувальник надають можливість характеризувати темперамент як систему формальних змін у поведінці, які відображають 4- блокову структуру функціональної системи людини:

- блок аферентного синтезу, якому відповідає ергічність;
- блок програмування, який представлено пластичністю;
- блок виконань, якому відповідає темп;
- блок зворотного зв’язку, якому відповідає емоційна чутливість.

У кожній шкалі темпераменту виділено дві підпікали: предметноорієнтована та суб’єктивно-орієнтована (комунікативна). Вони відображають дві сфери взаємозв’язку людини і навколишнього середовища: предметний світ і суспільство, тобто діяльність і спілкування.

Показник Ер – предметна ергічність. Характеризує рівень потреби людини в освоєнні предметного світу, жагу діяльності, прагнення до розумової та фізичної праці, ступінь залучення до трудової діяльності.

Показник СЕр – соціальна ергічність. Відображає рівень потреби соціальних контактах, засвідчує спрямованість на засвоєння соціальних форм діяльності, прагнення бути лідером, вказує на компанійськість, на залучення до соціальної діяльності.

Показник П – пластичність. Це показник ступеня легкості або труднощів переключення з одного предмета на інший, швидкого переходу з одних способів мислення на інші в процесі взаємодії з предметним середовищем, прагнення до різноманітних форм предметної діяльності.

Показник СП – соціальна пластичність. Допомогає з’ясувати ступінь легкості чи труднощі переключення уваги в процесі спілкування з однією людиною на іншу, нахил до різноманітних комунікативних програм і до готових форм соціального контакту.

Показник Т – темп. Показує швидкісні особливості людини. Вказує на швидкість виконання окремих операцій, на швидкість моторно-рухових актів під час виконання предметної діяльності.

Показник СТ – соціальний темп. За його допомогою можна з'ясувати швидкісні характеристики мовнорухових актів у процесі спілкування.

Показник Ем – емоційність. Застосовується для з'ясування емоційної чутливості до розбіжностей між запланованим, жаданим та результатами реальної предметної дії, тобто чутливості до невдач у роботі.

Показник СЕм – соціальна емоційність. Питання, що відповідають соціальній емоційності, стосуються емоційної чутливості у комунікативній сфері: чутливості до невдач у спілкуванні, до оцінок оточуючих людей.

Показник контролю соціальної бажаності К – це показник щирості відповідей.

Відповіді, які збігаються, характеризують ступінь викривлення тим, хто відповідає, інформації про себе.

Чим більший показник, тим менше щирості, та чим він менший, тим більш достовірними є інші показники темпераменту. Вважається: відповідаючий був щирим і чесним з собою, якщо К не перевищує 5.

Рівень кожної властивості досліджуваного темпераменту оцінюється окремо. При цьому якщо той чи інший показник має величину в межах 0–3, то це говорить про низький рівень, якщо 4–8 – про середній, якщо 9–12 – про високий. Добре знання студентами властивостей особистого темпераменту допомагає їм краще прогнозувати свою поведінку, розраховувати терміни виконання взятих на себе завдань, розуміти причини ускладнень у стосунках з людьми, а бажаючі самовдосконалюватися матимуть змогу краще орієнтуватися в тому, на що у своїй поведінці в першу чергу слід звернути увагу.

Дослідження властивостей темпераменту може бути уточнюючим засобом, коли виникли сумніви в діагностиці типу темпераменту за допомогою інших методик. Якщо при цьому уточнюються дані дослідження завдання № 30, то цей тест-опитувальник бажано використовувати не раніше, ніж через тиждень після заповнення опитувальника Г. Айзенка.

Лабораторна робота № 4

Тема: Дослідження схильності до ризику

Мета дослідження: оцінка схильності до ризику.

Матеріали та обладнання: опитувальник О. Г. Шмельова, бланк для відповідей, ручка.

Процедура дослідження

Дослідження можна проводити як з однією людиною, так і з групою. У другому разі важливо забезпечити незалежність відповідей досліджуваних. Кожен отримує текст опитувальника з інструкцією і бланком для відповідей, який складається з номерів запитань та розміщеної поряд графі для відповідей.

Інструкція досліджуваному: “Перед Вами перелік тверджень.

Уважно прочитайте кожне твердження і вирішіть, правильне чи неправильне воно стосовно Вас. Якщо правильне, то в бланку відповідей проти номера

цього твердження поставте знак плюс (+), а якщо неправильне – мінус (-).

Опитувальник

1. Я часто говорю до того як обміркую сказане.
2. Мені подобається швидка їзда.
3. Я часто змінюю свої інтереси та захоплення.
4. Кращий спосіб знайти справжніх друзів – говорити людям те, що про них думаєш.
5. Здебільшого запитання на екзамені може бути сформульовано так, що виявиться не пов'язаним з програмою, і вся підготовка стає марною.
6. Життя без небезпек мені не здається надто нудним.
7. Якщо бажаєш зайняти високу посаду на службі, дотримуйся прислів'я: "Хто не поспішає, той скрізь встигає".
8. Азартні ігри заважають розвитку в людини почуття відповідальності за те, щоб приймати продумані рішення.
9. Я швидше відчуваю нудьгу від якого-небудь заняття, ніж більшість людей, які займаються тим самим.
10. Я краще пройду дві-три зупинки пішки, коли поспішаю, ніж буду чекати на автобус, хоча, очевидно, він мене наздожене.
11. Мені цікаво зробити так, щоб зачепити кого-небудь.
12. Тільки несподівані обставини і небезпека дозволяють мені мобілізувати свої сили.
13. Я не маю задоволення від почуття ризику.
14. Тільки по-справжньому сміливі дії дозволяють людині стати видатною і здобути визнання.
15. Мені неприємні ті люди, які через власні примхи перетворюють серйозні справи на легковажні ігри.
16. Коли я виробляю конкретний план дій, то майже завжди впевнений (впевнена), що мені пощастить його здійснити.
17. Коли на небі сяє сонце, я ніколи не беру на прогулянку парасольку, навіть якщо прогноз обіцяє дощ.
18. Я часто намагаюся відчутти збудження.
19. Мені неприємно, коли нав'язують парі, навіть якщо я повністю впевнений у своїй думці з даного питання.
20. У деяких випадках я не зупинюся перед тим, щоб обманути, якщо мені треба справити гарне враження.
21. По-справжньому розумна людина уникає швидких рішень – вона вміє дочекатися таких моментів, коли діяти можна напевно.
22. Я не вважаю, що трюки, які виконують циркові акробати без страхувального паска, виглядають більш вражаюче.
23. Я надаю перевагу небезпечній роботі, якщо вона приносить переміни в житті і можливість мандрувати.
24. Я завжди сплачую перевезення багажу в транспорті, навіть якщо не побоююся перевірки.
25. Я вважаю, що треба вірити у свій шанс, навіть коли перевага не на

моєму боці.

26. У творчій справі головне – це зухвалий задум, навіть якщо внаслідок цього нас очікує невдача через безглузду випадковість.
27. Я не пожалкую грошей заради того, щоб у потрібний момент показати свою заможність і мати вигляд привабливої людини.
28. Якщо під час зустрічі мій знайомий на мене не звертає уваги, я не буду нав'язувати йому своє спілкування і не привітаюся першим.
29. Більшість людей не розуміє, в якій мірі їхня доля залежить від випадку.
30. Якщо під час придбання автомобіля мені доведеться вибрати між швидкістю і комфортом, з одного боку, та безпекою, з іншого, я оберу безпеку.
31. Я почуваюся краще, коли дуже захоплений яким-небудь задумом.
32. Я віддаю перевагу такому одягу, про який твердо знаю, що він надійний і має добрий вигляд, незалежно від стрибків моди.
33. Коли я граю в різноманітні ігри, я намагаюся брати ініціативу на себе, навіть коли знаю, що супротивник тільки й чекає цього.
34. Під час мандрівок я люблю відхилятися від відомих маршрутів.
35. Я часто потрапляю в такі ситуації, з яких мені хочеться якнайшвидше вибратися.
36. Якщо я обіцяю, то практично завжди дотримуюся своїх слів, незалежно від того, зручно це мені чи ні.
37. Якщо мій безпосередній керівник буде стримувати мої новаторські ідеї, в мене вистачить сміливості довести їх до відома керівництва вищого рангу.
38. Азартні ігри розвивають у людини здібності приймати сміливі рішення в складних життєвих ситуаціях.
39. Коли я читаю гостросюжетну книгу, то ніколи не поспішаю швидше дізнатися, чим усе закінчиться, із задоволенням читаю по порядку.
40. Мені сподобалося б стрибати з парашутом.
41. Кращий спосіб викликати щире ставлення до себе довіряти людям.
42. Я почуваюся краще, коли відчуваю щастя від спокою та комфорту.
43. Мені буває набагато важче купувати одну коштовну річ, ніж багато дешевих речей тієї ж сумарної вартості.
44. Якщо я граю, то віддаю перевагу грі або суперечці на заклад.
45. Люди занадто часто бездумно витрачають своє здоров'я, переоцінюючи його запаси.
46. Якщо мені не загрожує штраф, то я переходжу вулицю там, де мені зручно, а не там, де потрібно.
47. Я не ризикую купувати одяг без примірки.
48. Тільки смілива людина здатна на справжнє шляхетне ставлення до людей, незалежно від того, як вони реагують на неї.
49. У команді й грі найважливіше – це взаємна підстраховка.
50. У житті людям справді дуже часто доводиться грати в небезпечну гру “пан або пропав”.

Обробка результатів

Мета обробки результатів – одержання показника величини схильності до

ризик як риси характеру. Показник підраховується за кількістю збігань знаків відповідей згоди-незгоди на твердження шкали схильності до ризику.

Номер твердження та знак відповіді
2+, 3+, 4+, 6-, 7-, 8-, 9+, 11+, 12+, 13-, 14+, 15-, 17+, 18+, 19-, 21-, 22-, 23+, 25+, 26+, 27+, 28-, 30-, 31+, 32-, 33+, 34+, 37+, 38+, 39+, 40+, 41+, 42-, 43-, 44+, 45-, 47-, 48+, 49-, 50+.

Для оцінки ставлення до дослідження в опитувальнику подано твердження, згода з якими засвідчує щирість відповідаючого, а незгода – нещирість.

Шкала щирості: відповіді неправильно (-) за номерами запитань анкети 1, 5, 10, 16, 20, 24, 29, 35, 36, 46.

Показник збігання відповідей за другою шкалою, що дорівнює 8, 9 чи 10, засвідчує недостовірність результатів дослідження. У такому разі тестування треба повторити, звернувши увагу досліджуваного на виконання вимог інструкції. **Аналіз результатів**

Аналіз схильності до ризику як риси характеру має важливе значення для психологічного прогнозування процесів прийняття рішень у невизначеній ситуації. Під час аналізу результатів слід орієнтуватися на те, що показник схильності до ризику може варіювати від 0 до 40. Чим вищий показник, тим більша схильність до ризику. Якщо показник нахилу до ризику становить 30 і більше одиниць, то його рівень виявляється високим, таку людину можна назвати ризикуючою за умови, що її відповіді були достатньо щирими. Якщо показник у межах від 11 до 29 – схильність до ризику середня, а якщо менший за 11 – рівень ризику низький, така людина не любить ризикувати, і її можна назвати обережною людиною. Під час інтерпретації результатів слід враховувати, що високий рівень схильності до ризику є, з одного боку, показником рішучості, а з іншого, може призвести до авантюризму.

Лабораторна робота № 5

Тема: Дослідження аналітичності мислення

Мета дослідження: визначення рівня розвитку аналітичності індуктивного мислення в умовах обмеженого часу.

Матеріали та обладнання: бланк з 15 рядами чисел, складеними за певною закономірністю (варіант VI субтесту шкали Р. Амтхауера), ручка і секундомір. Процедура дослідження Забезпечити цілковиту самостійність роботи. До початку дослідження бланки належить розкласти перед учасниками тестування на добре освітленому столі текстом донизу, щоб до зачитування інструкції вони їх не розглядали і не ознайомлювалися з ними. Бланк із надрукованою на ньому таблицею рядів чисел має такий вигляд:

Затрачено _____ хв.

№	Числові ряди
1	2 4 6 8 10 12 14
2	6 9 12 15 18 21 24

3	3 6 12 24 48 96 192
4	4 5 8 9 12 13 16
5	22 19 17 14 12 9 7
6	6 39 38 36 33 29 24 18
7	7 16 8 4 2 1 1/2 1/4
8	1 4 9 16 25 36 49
9	21 18 16 15 12 10 9
10	3 6 8 16 18 36 38
11	12 7 10 5 8 3 6
12	2 6 9 27 30 90 93
13	8 16 9 18 11 22 15
14	7 21 18 6 18 15 5
15	10 6 9 18 14 17 34

Інструкція досліджуваному: «На бланках, які лежать перед Вами, надруковано ряди чисел. Спробуйте встановити, за якою закономірністю складено кожен із 15 запропонованих числових рядів. Згідно з цією закономірністю продовжіть кожен ряд, дописавши в ньому ще два числа. На виконання завдання відводиться 5 хв. Не затримуйтеся довго на одному ряді. Якщо не можете правильно встановити закономірність, переходьте до наступного ряду, а якщо залишиться час – знову поверніться до важкого для Вас числового ряду. Чи все Вам зрозуміло? Якщо немає запитань, переверніть тестові бланки. Починаємо!» Через 5 хв. подається команда: «Стоп! Дописування закінчено!»

Обробка результатів

Обробка результатів виконується за підрахунком правильних відповідей дописаних досліджуваним рядів. Якщо досліджуваний записав у якому-небудь ряді тільки одне число, хоча воно і було правильним, числовий ряд вважається недописаним.

Аналіз результатів

Рівень розвитку аналітичності мислення визначається за кількістю правильно дописаних рядів чисел. Якщо досліджуваний дописав 14–15 рядів, то його аналітичність мислення дуже висока або відмінна; якщо –13 – аналітичність висока або добра; якщо 8–10 – аналітичність середня або задовільна; якщо 6–7 – аналітичність низька або погана; якщо 5 і нижче, то аналітичність дуже низька або дуже погана. Можна зіставити результати тестування з успішністю з відповідних дисциплін. Інтерпретуючи результати, бажано враховувати особливості темпераменту досліджуваного, а також навички роботи з числами.

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Основні галузі психології: теоретичні, науково-прикладні та практична психологія.	12	16
2.	Кількісна та якісна обробка результатів дослідження: загальна характеристика.	12	15
3.	Рефлекторна природа психічного відображення. Безумовні й умовні рефлекси.	10	13
4.	Донауковий (філофський) етап становлення психології в період Античності, Середньовіччя, Нового Часу: загальна характеристика.	12	14
5.	Уважність як властивість, її формування.	10	12
6.	Фізіологічна основа відчуттів.	12	18
7.	Спостереження і спостережливість, формування спостережливості.	12	18
8.	Індивідуальні особливості пам'яті.	12	10
9.	Індивідуальні особливості мислення. Індивідуальні особливості мовлення.	12	18
10.	Індивідуальні особливості уяви.	12	18
11.	Спрямованість особистості (потреби, мотиви, інтереси, цінності, ідеали, переконання).	12	14
12.	Основні різновиди діяльності (ігрова, учбова, праця).	12	28
13.	Індивідуальні особливості спілкування.	12	26
14.	Методи дослідження взаємовідносин у групі: соціометрія та референтометрія.	12	14
15.	Індивідуальні особливості емоційно-почуттєвої сфери особистості.	10	20
16.	Емоційно-вольова саморегуляція особистості: основні чинники та прийоми.	10	18
17.	Психологічна характеристика класичних типів темпераменту: холеричного, сангвінічного, флегматичного, меланхолічного.	12	17
18.	Чинники формування характеру особистості.	12	11
19.	Здібності та інтелект особистості. Види інтелекту.	12	20
Разом:		220	320

**Критерії оцінювання навчальних досягнень
здобувачів вищої освіти під час самостійної роботи
на семінарських та практичних заняттях**

1-2 бали – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання для виконання за зразком; користується додатковими джерелами.

3 бали – знання студента є достатньо ґрунтовними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент виявляє вміння рецензувати відповіді інших та опрацьовувати матеріал самостійно.

4 бали – студент має системні, дієві знання, виявляє творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

8. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

I. Теоретичного характеру:

1. Предмет і значення психології.
2. Основні методи психології.
3. Допоміжні методи психології.
4. Розвиток психіки у філогенезі.
5. Розвиток психологічної науки в древні часи.
6. Виникнення і розвиток психології в Україні.
7. Розвиток психологічної науки за кордоном.
8. Основні напрямки психології.
9. Діяльність особистості та її види.
10. Проблема визначення особистості в психології.
11. Теорії особистості.
12. Потреби та інтереси особистості.
13. Формування та розвиток особистості (самооцінка, самосвідомість, самоповага, самоконтроль, самореалізація, рівень домагань).
14. Засоби спілкування (вербальні та невербальні).
15. Функції спілкування.
16. Форми спілкування.
17. Ефективність та стилі спілкування.
18. Кризи і конфлікти в житті людини.

19. Види груп.
20. Види уваги.
21. Загальна характеристика відчуттів.
22. Види сприймання.
23. Властивості сприймання.
24. Операції мислення.
25. Види мислення.
26. Процеси пам'яті.
27. Види емоцій.
28. Уява як психічний процес.
29. Теорії волі.
30. Психологічна характеристика темпераменту.
31. Структура характеру.
32. Акцентуації рис характеру.
33. Структура здібностей.
34. Формування та розвиток здібностей.

II. Практичного спрямування (письмове есе):

1. «Предмет психології як науки»: Пригадайте ту ситуацію, коли Ви вперше почули про психологію або познайомилися із психологом. З чим і з ким іще була пов'язана дана життєва ситуація? Який вона мала вплив на Ваше подальше життя. Опишіть психологію майбутнього зі своєї точки зору (на взірець «медицини майбутнього»).

2. «Методи сучасної психології»: Які методи психолого-педагогічного дослідження застосовувалися вашими педагогами чи шкільним психологом, соціальним педагогом? Якими були причини та наслідки застосування відповідних методів? Чи змінило це щось у Вашому житті? А у житті Ваших однокласників, просто знайомих? Віднайдіть і проаналізуйте історичні дані про так званий «розгром педології» у 30-х рр. минулого століття. Зі зловживанням яким психологічним методом це було пов'язане? Що змінилося на сьогодні?

3. «Філогенез психіки та антропогенез»: Використовуючи дані наукових досліджень, уявіть та опишіть життя людини первісного суспільства. Охарактеризуйте його з різних аспектів функціонування психіки особистості: на що в основному була спрямована увага первісної людини, що домінувало в її відчутті та сприйнятті, що було предметом мислення, якими були прояви мовлення, яким був рівень уяви та як вона проявлялася? Форма викладу може мати характер невеличкого оповідання про життя певної конкретної особистості.

4. «Основні етапи розвитку психології»: На основі біографічних та інших історичних даних, уявіть себе дослідником у науковій лабораторії В. Вундта. Що досліджувалося в цій лабораторії? Яким основним методом? Дослідіть на собі одне з відчуттів за схемою В. Вундта. Опишіть та проаналізуйте результати дослідження. Яка їх практична значущість? Якими би методами Ви доповнили дане дослідження, щоби посилити його практичну значущість? Обґрунтуйте.

5. «Увага»: Оберіть одну з теорій уваги як найбільш вагомому, на Вашу думку. Спробуйте дослідним шляхом підтвердити (або спростувати) цю теорію. Опишіть та проаналізуйте результати Вашого дослідження. Надайте відповідні практичні

рекомендації різним категоріям: учням та їх учителям, а також представникам різних професій.

6. «Відчуття»: Проаналізуйте основні положення сучасної «Психології кольору». Як різні кольори впливають на психічні процеси та стани людини? Яким кольором Ви надаєте перевагу і з чим це пов'язане? Пройдіть онлайн «Кольоровий тест Люшера», проаналізуйте його результати та розробіть згідно з ними невеличкий план подальшого саморозвитку.

7. «Сприйняття»: Проаналізуйте всі відомі на сьогодні ілюзії сприймання. Які з них мають найбільший вплив на життя та діяльність людини? Оберіть одну з ілюзій та дослідіть її особливості на вибірці у 30 осіб. Опишіть результати дослідження. Чи співпали вони з описаними в науковій літературі? Яка практична значущість врахування даної ілюзії у діяльності людини? Який, на Вашу думку, філогенетичний чи онтогенетичний шлях формування даної ілюзії? Опишіть.

8. «Пам'ять»: Систематизуйте описані в науково-психологічній літературі мнемонічні (мислинневі, логічні) та ейдетичні (образні) прийоми полегшення запам'ятовування й відтворення матеріалу. Який (які) з них, на Вашу думку, найдієвіші. Обґрунтуйте. Спробуйте, наприклад, для порівняння завчити по 20 нових іншомовних слів із використанням і без використання даного обраного прийому. Порівняйте отримані результати у вимірах витраченого на запам'ятовування часу і за продуктивністю відстроченого відтворення. Результати опишіть та поясніть.

9. «Мислення й мовлення»: Оберіть будь-яке поняття із загальної психології. Порівняйте з різних словників його різні значення: наприклад, побутові, філософські, соціологічні та ін., з одного боку, і власне психологічне – з іншого. Чому склалися такі різні визначення? Проведіть невеличкий асоціативний експеримент із не менш як 30 особами та проаналізуйте його результати. Які значення цього поняття домінують? З чим це пов'язане? Обґрунтуйте.

10. «Уява»: Систематизуйте описані в науково-психологічній літературі прийоми стимулювання творчої уяви та розвитку креативності особистості. Який (які) з них, на Вашу думку, найдієвіші. Обґрунтуйте. Підберіть певний валідний тест на вимірювання рівня креативності. Здійсніть самодіагностування та проаналізуйте його результати. Систематизуйте рекомендації самому собі для саморозвитку творчої уяви та креативності.

Порядок подання та захист ІНДЗ

1. Звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді реферату, презентації тощо.
2. ІНДЗ подається викладачу не пізніше ніж за 2 тижні до підсумкового контролю або завершення семестру.
3. Оцінка за ІНДЗ виставляється на заключному занятті (семінарському, практичному) на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. Можливий захист завдання шляхом усного звіту студента про виконану роботу або презентації.
4. Оцінка за ІНДЗ враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Максимальна кількість балів – 12.

Критерії оцінювання ІНДЗ

При розробленні критеріїв оцінки за ІНДЗ береться за основу повнота і правильність виконання завдання, ступінь усвідомлення та розуміння студентом навчального матеріалу проблемного характеру; враховується здатність студента диференціювати, інтегрувати та уніфікувати отримані знання, застосовуючи наукову термінологію; уміння здійснювати самостійний пошук та використання додаткового матеріалу для глибокого, логічного і творчого аналізу вивченого; уміння творчо застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; мовленнєве оформлення відповіді тощо.

1-2 бали – студент має початковий рівень знань і не виявляє інтересу до навчального матеріалу; механічно відтворює зміст відповідного параграфу підручника/посібника; копіює певне завдання без будь-яких власних висновків та узагальнень;

3-4 бали – студент знає близько половини навчального матеріалу і здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача; описує явища, процеси без пояснень їх причин; за допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, але слабо орієнтується в поняттях;

5-6 балів – студент має стійкі навички роботи з текстом підручника; може самостійно оволодіти більшою частиною навчального матеріалу; формулює поняття, наводить приклади, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен за необхідності використовувати наочні матеріали;

7-8 балів – студент самостійно відтворює домінуючу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати набуті знання при розв'язуванні психологічних задач; користується додатковими джерелами;

9 балів – знання студента є достатньо повними; він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно описує певні явища з точки зору їх смислового взаємозв'язку; відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими фрагментарними неточностями;

10 балів – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатен використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали;

11 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ;

12 балів – студент вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал у будь-якій формі; активно розвиває свої обдарування та нахили; вільно висловлює перспективи у відповідній сфері досліджень.

9. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративні та проблемно-інтерактивні: лекції-презентації із застосуванням ІКТ, пояснення, розповідь, евристична бесіда, творчі есе, дискусії, бліц-опитування, «мозковий штурм», технології case-study, тематичні презентації, робота в парах, поточні тестування, виконання індивідуальних психологічних досліджень, самостійна робота, робота з науковою літературою.

10. Методи контролю

Поточне оцінювання (усні та письмові відповіді, поточне тестування, психологічні диктанти, оцінювання презентацій із застосуванням ІКТ), оцінювання ІНДЗ, само- та взаємооцінювання, підсумковий тест.

Підсумкова оцінка – екзамен.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

I семестр

Поточне тестування та самостійна робота																				Тест	ІНДЗ	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2										Тест	ІНДЗ	Сума					
Теми																		Тест	ІНДЗ	Сума		
П 1	П 1	П 2	П 2	П 3	П 4	П 5	П 6	П 7	П 7	П 8	П 8	П 9	П 9	П 10	П 10	Л 1	Л 2				Тест	ІНДЗ
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	2	2	20	12		

II семестр

Поточне тестування та самостійна робота																		Тест	ІНДЗ	Сума	
Змістовий модуль 3					Змістовий модуль 4					Змістовий модуль 5											Тест
Теми													Тест	ІНДЗ	Сума						
П 11	П 11	П 12	П 12	П 13	П 13	П 14	П 14	П 15	П 15	П 16	П 16	П 17				П 18	П 18	Л 3	Л 4	Л 5	Тест
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	2	2	20	12	

Шкала оцінювання знань та вмінь здобувачів вищої освіти під час підсумкового контролю, яка передбачає співвідношення питомої ваги результатів поточного й проміжного контролю та результатів здачі екзамену

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою академії	Підсумкова оцінка	
			Результати поточного та проміжного контролю – коефіцієнт 0,5	Результати здачі екзамену – коефіцієнт 0,5

A	Відмінно	90 – 100	90 – 100	90 – 100
B	Добре	82 – 89	82 – 89	82 – 89
C		75 – 81	75 – 81	75 – 81
D	Задовільно	67 – 74	67 – 74	67 – 74
E		60 – 66	60 – 66	60 – 66
FХ	Незадовільно	35 – 59	35 – 59	35 – 59
F		0 – 34	0 – 34	0 – 34

Критерії оцінювання за національною шкалою

Оцінка А «5» («відмінно») (90–100): студент виявляє міцні, глибокі та системні знання навчально-програмованого матеріалу; відповідь студента повна, правильна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення навчального матеріалу; демонструє вміння самостійно знаходити та користуватися джерелами інформації, критично оцінювати окремі нові факти, явища, ідеї, встановлювати причинно-наслідкові та міжпредметні зв'язки, робити аргументовані висновки; користується широким арсеналом засобів доказів власної думки, вирішує складні проблемні завдання; виявляє варіативність мислення і раціональність у виборі способів розв'язання практичних завдань; творчо застосовує професійні вміння і навички; вміє пов'язати теорію з практикою; володіє культурою викладу інформації, мова студента грамотна.

Оцінка В «4» («добре») (82–89): студент виявляє міцні, повні, ґрунтовні знання навчально-програмованого матеріалу; демонструє розуміння основоположних теорій і фактів, вміння аналізувати, порівнювати та систематизувати інформацію, встановлювати зв'язок з обраною професією та робити висновки; використовує загальновідомі докази у власній аргументації; вільно застосовує матеріал у стандартних ситуаціях; відповідь студента в цілому правильна, логічна та достатньо обґрунтована, однак при відповіді та виконанні практичних завдань допускає несуттєві помилки; рівень мовленнєвої культури відповідає загальноприйнятим нормам.

Оцінка С «4» («добре») (75–81): студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, проте його знання недостатньо глибокі та осмислені; відповідь на рівні загальних уявлень про предмет; демонструє деяке порушення логічності й послідовності викладу матеріалу; виявляє вміння частково аналізувати навчальний матеріал, порівнювати та робити певні, але неконкретні й неточні висновки; не вміє пов'язати теоретичні положення з практикою; має фрагментарні навички в роботі з джерелами інформації; виявляє невисоку культуру викладу знань.

Оцінка Д «3» («задовільно») (67–74): студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення; виявляє елементарні знання фактичного матеріалу; викладає матеріал уривчастими реченнями, при відповіді допускає суттєві помилки, які не здатен

виправити після коректування запитань; недостатньо володіє розумовими операціями; відсутні уміння і навички у роботі з джерелами інформації; не вміє логічно мислити та викласти свою думку.

Оцінка Е «3» («задовільно») (60–66): має мінімально достатні знання з дисципліни, зі значними помилками; у загальному недостатньо орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не досить впевнено, з суттєвими помилками застосовує знання ув практичних ситуаціях.

Оцінка FХ «2» («незадовільно») (35-59) (з можливістю повторного складання): студент не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє навичок застосовування знань у практичних ситуаціях; демонструє; не виявляє творчі уміння застосування знань, навичок у навчально-дослідній та практичній діяльності.

Оцінка F «2» («незадовільно») (0–34) (з обов'язковим повторним курсом): не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє навичок застосовування знань у практичних ситуаціях.

12. Методичне забезпечення

Навчально-методичне забезпечення, періодичні видання, посібники, мультимедійні презентації за змістом тем.

13. Рекомендована література

Основна

1. Бондаренко О. Ф. Основи психології : підручник. Київ : Освіта України, 2009, 328 с.
2. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник для студентів ВНЗ. 3-є вид., випр. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2009, 1007 с.
3. Волошина Л. В., Долинська С. О. Загальна психологія : практикум : навч. посібник. Київ : Каравела, 2005, 280 с.
4. Волошина Л. В., Долинська С. О., Темрук О. В. Загальна психологія : практикум : навч. посібник. 7-ме вид. Київ : Каравела, 2019, 280 с.
5. Ільїна Н. М., Мисник С. О. Загальна психологія : теорія та практикум : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2011, 352 с.
6. Максименко С. Д., Зайчук В. О., Клименко В. В. Загальна психологія : навч. посібник для студентів ВНЗ / за ред. С. Д. Максименка. 2-ге вид., перероб. і доп. Вінниця : Нова книга, 2004, 704 с.
7. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник. вид. 2-е, перероблене та доповнене. Київ : Центр навчальної літератури, 2004, 272 с.
8. Махній М. М., Скок М. А. Історія психологічної думки : навчальний посібник. Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2010, 256 с.

9. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посібник для студентів ВНЗ. 4-те вид., стереотип. Київ : Вища школа, 2005, 487 с.
10. Основи психології : підручник / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Київ : Либідь, 2002, 630 с.
11. Пальм Г. А. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2009, 256 с.
12. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів : близько 3000 слів / сост. В. Б. Шапарь. Харків : Прапор, 2009, 672 с.
13. Психологія: підручник / за ред. Ю. Л. Трофімова. Київ : Либідь, 2001, 390 с.
14. Русинка І. І. Психологія : навчальний посібник. Київ : Знання, 2007, 367 с.
15. Савчин М. В. Загальна психологія : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012, 464 с.
16. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Загальна психологія : навчальний посібник: МОН України, Київський ун-т імені Бориса Грінченка. Київ : Центр учбової літератури, 2012, 295 с.
17. Сердюк Л. З. Психологія : навч. посіб. для дистанційного навчання. Київ : Університет «Україна», 2005. 233 с.
18. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія : підруч. для студентів ВНЗ. Київ : Либідь, 2005, 463 с.
19. Туриніна О.Л. Практикум з психології : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 328 с.
20. Цимбалюк І. М., Ясницька О. Ю. Загальна психологія. Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Професіонал, 2004, 304 с.
21. Цимбалюк І. М. Психологія : навч. посібник. Київ : Професіонал, 2004, 216 с.

Додаткова:

1. Баклицький І. О. Психологія праці. Посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004, 504 с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посібник. Київ : Академвидав, 2012, 254 с.
3. Бондарчук О. І. Експериментальна психологія : курс лекцій. Київ : МАУП, 2003, 120 с.
4. Бродовська В. Й., Патрик І. П., Яблонко В. Я. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові. 2-е вид. Київ : Професіонал, 2005, 222 с.
5. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психології і педагогіки : навч. посібник для студентів ВНЗ. 2-ге вид., випр. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2009, 374 с.
6. Варій М. Й. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2008, 592 с.
7. Вашека Т. В., Гічан І. С. Психологія спілкування : навч.-метод. комплекс для студентів ВНЗ. Київ : Книжкове вид-во НАУ, 2006, 183 с.

8. Боришевський М. Й., Пилипенко Л. І., Пенькова О. І. Виховання духовності особистості : навч.-метод. : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України ; за ред. М. Й. Боришевського. Київ, 2013, 103 с.
9. Волянська О. В., Ніколаєвська А. М. Соціальна психологія : навч. посібник. Київ : Знання, 2008, 275 с.
10. Галян І. М. Психодіагностика : навч. посібник для студентів ВНЗ. 2-ге вид., стереотип. Київ : Академвидав, 2011, 463 с.
11. Гамезо М. В., Домашенко І. А. Атлас по психологии. Информационно-методическое пособие к курсу «Психология человека». 3-е изд., испр. и доп. Москва : Педагогическое общество России, 2006, 276 с.
12. Джонсон В. Соціальна психологія : тренінг міжособистісного спілкування; пер. з англ. В. Хомик. Київ : КМ Академія, 2003, 284 с.
13. Дрозденко К. С. Загальна психологія в таблицях і схемах : навч. посібник. Київ : Професіонал, 2004, 304 с.
14. Житцева компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посіб. / за ред. І. Г. Єрмакова. Запоріжжя : ХНРБЦ, 2006, 633 с.
15. Жуков С. М., Жукова Т. В. Історія психології : навч. посібник для студентів ВНЗ. Київ : Центр навчальної літератури, 2005, 224 с.
16. Карнегі Д. Як завойовувати друзів та впливати на людей. Як виробляти в собі впевненість і впливати на людей, виступаючи прилюдно. Як перестати хвилюватись і почати жити. Харків : ВАТ «Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе», 2005, 560 с.
17. Кириленко Т. С. Психологія : емоційна сфера особистості : навч. посібник для студентів ВНЗ. Київ : Либідь, 2007, 254 с.
18. Конфліктологія : навч. посібник для ВНЗ. Львів : ЛІСВ, 2007, 326 с.
19. Копець Л. В. Психологія особистості : навч. посібник для студентів ВНЗ. 2-е вид. Київ : Києво-Могилянська академія, 2008, 458 с.
20. Корольчук М. С., Криворучко П. П. Історія психології: навч. посібник. Київ : Ельга ; Ніка-центр, 2010, 248 с.
21. Корольчук М. С., Крайнюк В. М., Марченко В. М. Психологія : схеми, опорні конспекти, методики : навч. посібник для студентів ВНЗ / за ред. М. С. Корольчука. Київ : Ельга ; Ніка-Центр, 2006. 320 с.
22. Корольчук М. С., Осьодло В. І. Психодіагностика : навч. посібник для студентів ВНЗ / за ред. М. С. Корольчука. Київ : Ельга ; Ніка-Центр, 2005. 400 с.
23. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту : теорія і сучасна практика : навч. посібник для студентів ВНЗ. Київ : Професіонал, 2007. 407 с.
24. Макарова Л. Л., Сенельніков В. М. Загальна психологія : методичні розробки семінарських занять : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 200 с.
25. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус) : навч. посібник. Київ : МАУП, 2002. 128 с.
26. Маноха І. П. Психологія потаємного «Я» : монографія. Київ : Поліграфкнига, 2001. 448 с.

27. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник для студентів ВНЗ. 2-е вид., випр. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 687 с.
28. М'ясоїд П. А. Задачі з курсу загальної психології : навч. посібник для студентів ВНЗ. Київ : Вища школа, 2000. 183 с.
29. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : посібник. Київ : Академвидав, 2005. 446 с.
30. Палеха Ю. І., Герасимчук В. І., Шиян О. М. Основи психології та педагогіки : навч.-метод. посібник. 2-е вид. доп. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. 162 с.
31. Пальм Г. А. Загальна психологія : навч. посібник з мультимедійним курсом для студентів ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 487 с.
32. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 423 с.
33. Трофімов Ю. Л., Алексеєва М. І., Гончарук П. А. Психологія : підручник для студентів ВНЗ / за ред. Ю. Л. Трофімова. 6-е вид., стереотип. Київ : Либідь, 2008. 560 с.
34. Роменець В. А. Історія психології : Стародавній світ. Середні віки, Відродження. Навч. посіб. Київ : Либідь, 2005. 416 с.
35. Роменець В. А. Історія психології : XVII століття. Епоха Просвітництва. Навч. посіб. Київ : Вища школа, 2006. 1000 с.
36. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посіб. для студентів ВНЗ. 3-тє вид. Київ : Либідь, 2004. 287 с.
37. Сергієнко Л. П. Основи наукових досліджень у психології : кваліфікаційні та дипломні роботи : навч. посіб. Київ : Професіонал, 2009. 240 с.
38. Статінова Н. П., Сень Г. П. Основи психології та педагогіки : навч. посібник для студентів вищих закладів освіти. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. 346 с.
39. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : навч. посібник для студентів ВНЗ. 2-ге вид., випр., доп. Київ : Академвидав, 2006. 519 с.
40. Сто великих психологов. Москва : Вече, 2004. 432 с.
41. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 375 с.
42. Філоненко М. М. Психологія спілкування : підручник для студентів ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 223 с.
43. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування : навч. посібник для студентів ВНЗ. Київ : Професіонал, 2007. 458 с.
44. Шапарь В. Б. Как читать человека по лицу, почерку, позе, мимике, жестам. Харків – Белгород : Клуб семейного досуга, 2010. 333 с.
45. Яблонко В. Я. Психолого-педагогічні основи формування особистості : навч. посібник для студентів ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 257 с.

14. Інформаційні ресурси

<http://psy.piter.com/library> – електронна бібліотека психологічної літератури.